

paradigm in linguistics (cultural, cognitive principle). These basic theoretical positions determine all other components of the teaching system: volume of the educational material and the degree of its scientific-theoretical complexity, selection of linguistic concepts, choice of methods of teaching, forms of organization of the educational process, information-methodological and material-technical support for the preparation of the future teachers of philology, control system, etc. Taking into account the presented system of principles of studying the disciplines of the linguistic cycle, a model of training of a specialist in literature is being built at the university. Therefore, knowledge and observance of these principles is an integral part of professional competence of the university teacher. The subject of further discussion may be the questions of formation of the future teachers of the university by undergraduates – ideas about the principles described in the article.

Key words: *disciplines of linguistic cycle, general didactic principles, special principles, anthropocentric paradigm in language-study, professional competence of the teacher.*

УДК 378.016:811.111'271.1'373.74

Ганна Подосиннікова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-6123-4845

DOI 10.24139/2312-5993/2018.04/172-185

МЕТОДИЧНА ТИПОЛОГІЯ ТРУДНОЩІВ НАВЧАННЯ ІДІОМАТИЧНОГО РОЗМОВНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено проблемі навчання ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів англійської мови. Проаналізовано сучасний стан навчання ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів англійської мови. Надано визначення поняття ідіоматичності мовлення як складного психолінгвістичного та лінгвосоціокультурного феномену, який відображає вербальний компонент менталітету нації носіїв мови. Уведено термін «ідіоматична мовленнєва одиниця». Запропонована методична типологія труднощів навчання ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів англійської мови. Представлена кореляція труднощів і операцій із оволодіння ідіоматичними мовленнєвими одиницями англійського розмовного мовлення.

Ключові слова: *ідіоматичність мовлення, менталітет нації, ідіоматична мовленнєва одиниця, англійське розмовне мовлення, труднощі навчання ідіоматичного мовлення, методична типологія труднощів, операції оволодіння ідіоматичними мовленнєвими одиницями, кореляція труднощів і операцій оволодіння ідіоматичними мовленнєвими одиницями англійського розмовного мовлення.*

Постановка проблеми. Важливим завданням підготовки майбутніх учителів англійської мови (АМ) є максимальне наближення мовлення студентів до так званого «рівня соціальної достатності» (термін Е. П. Шубіна). Останній потребує подолання інтерференції рідної мови на шляху опанування ідіоматичного мовлення, побудованого за структурно-мовленнєвими зразками, що властиві традиційному узусу певної мови та

відображають особливості вербального компонента менталітету нації її носіїв. Завузьке розуміння феномену ідіоматичності мовлення, недосконалість сформованості навичок володіння іншомовними ідіоматичними конструкціями і вмінь ідіоматичного мовлення веде до зниження ефективності мовленнєвої діяльності майбутніх учителів АМ. З огляду на це є актуальною проблема методичного дослідження труднощів навчання англійського ідіоматичного мовлення майбутніх учителів АМ.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми лінгвосоціокультурного аспекту навчання іноземних мов знайшли теоретичне й методичне обґрунтування у працях багатьох учених (Н. Ф. Бориско, Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез, І. О. Зимня, О. О. Леонтьєв, Р. К. Мін'яр-Белоручев, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пассов, В. В. Сафонова, О. О. Селіванова, Н. К. Скляренко, Л. П. Смелякова, О. Б. Тарнопольський, Н. І. Формановська, В. П. Фурманова, також Ю. Г. Безвін, І. А. Воробйова, Л. П. Голованчук, М. В. Дука, Р. О. Ніщик, М. Л. Писанко, О. О. Першукова, А. Д. Райхштейн, Л. П. Рудакова, В. М. Топалова, Т. О. Яхнюк, Р. Adler, D. Brown, M. Byram, D. Crystal, D. Davy, E. Hall, R. Lado, G. Mounin, G. Neuner, G. Zarate та інші).

У лінгвістичній та методичній літературі не існує єдності думок щодо змісту поняття ідіоматичності, хоча «ідіоматичне/неідіоматичне мовлення» згадується досить часто. Вважаємо, що ідіоматичність виявляє себе в національних вербальних тенденціях, у перевазі одних одиниць над іншими при безпосередньому використанні мовних засобів у мовленні, а також в особливостях семантичного розподілу значень за словами (С. Д. Кацнельсон, Б. А. Лапідус, Л. Ю. Невуєва, Л. П. Смелякова, Є. В. Терехова, М. О. Фаєнова, М. М. Фалькович, Ch. Fernando, V. Fraser, A. Pawley, F. H. Syder та ін.). Це трактування ідіоматичності передбачає визнання провідної ролі мовленнєвої норми й узусу при вивченні особливостей вживання мовленнєвих одиниць у характерних для певної мови формах і сполученнях.

Метою статті є методичне дослідження й типологізація труднощів навчання англійського ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів АМ як основи для відповідної системи вправ.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань були використані такі методи дослідження: *теоретичні* – вивчення, критичний аналіз, синтез і узагальнення положень літератури з досліджуваної проблеми в галузях методики, лінгвістики, психолінгвістики, психології, етнопсихології, культурології; аналіз стандартів освіти, навчальних програм, підручників із АМ для студентів-філологів із метою характеристики сучасного стану навчання ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів АМ, а також із метою моделювання та типологізації відповідних труднощів; *емпіричні* – проведення тестування

майбутніх учителів АМ із метою виявлення рівня сформованості навичок англійського ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів АМ, а також прогнозування та моделювання освітнього процесу з навчання ідіоматичного мовлення майбутніх учителів АМ.

Виклад основного матеріалу. Однією з найскладніших проблем викладання іноземних мов у закладі вищої мовної освіти є збагачення й упорядкування мовлення студентів із метою його максимального наближення до автентичного, природного мовлення, властивого носіям мови [8]. Дослідження автора виявили негативні тенденції, що є характерними для мовлення студентів-філологів.

1. Тенденція оперувати досить обмеженою кількістю іншомовного матеріалу, переважно нейтрального стилістичного забарвлення. У заданій ситуації спілкування, яка передбачає використання літературно-розмовного мовлення, більшість студентів віддала перевагу виразу *to like coffee very much* (із запропонованих *to love coffee, to like coffee very much, to be a coffee-man*), *to cook badly* (із запропонованих *to cook badly, to be a poor cook, to be bad in cooking*). Ця тенденція призводить до часткової втрати студентами раніше засвоєних стилістично маркірованих мовних засобів і повільного темпу накопичення нових [10].

2. Схильність оформляти іншомовні висловлювання відповідно до структурно-мовленнєвих моделей рідної мови. Так, студенти необґрунтовано уникають використання фразових дієслів і стійких сполучень «дієслово-зв'язка + іменник/прикметник» (*to be bad in Maths, to be an Oxford man, to be a fruit-eater, etc.*) у ситуаціях англійського розмовного мовлення», хоча ці вирази широко вживаються в англійському розмовному мовленні, про що свідчить проведений аналіз художньої літератури. Вони також відчують труднощі при перекладі цих конструкцій рідною мовою [10]. Замість них студенти обирають вирази, більш схожі за своєю структурою з еквівалентами з рідної мови, але нехарактерні для норми та узусу англійського розмовного мовлення в запропонованих комунікативних ситуаціях. Така тенденція призводить до породження студентами неідіоматичного іншомовного мовлення, що будується за невластивими виучуваній мові структурно-мовленнєвими зразками, і внаслідок цього неадекватно впливає на реципієнта.

Вивчення причин такого стану показує, що сформована практика навчання усного мовлення в закладах вищої мовної освіти й понині має низку вад. З одного боку, викладачі-практики не завжди чітко уявляють собі аспект змісту навчання, до якого належать одиниці ідіоматичного мовлення та, відповідно, конкретні труднощі, які повинні долати студенти, що опановують ідіоматичне мовлення іноземною мовою: недостатньо уваги приділяється питанню сутності ідіоматичного мовлення, його відповідності не тільки системі та мовній нормі, але й мовленнєвій нормі та узусу виучуваної мови.

Крім того, багато викладачів зв'язують феномен ідіоматичності лише зі сферою фразеології, що не відповідає природі цього феномена та перешкоджає подоланню труднощів ідіоматичного мовлення. З іншого боку, у розпорядженні тих, хто навчається, немає достатньої кількості посібників, у яких науково обґрунтовано й доступно описувалася б методика навчання іншомовного ідіоматичного мовлення. При цьому ситуація ускладнюється розлагодженістю, «плюралізмом» термінології. Отже вирішення проблеми навчання ідіоматичного розмовного мовлення передбачає: 1) розгляд змісту поняття ідіоматичності та виділення одиниці ідіоматичного мовлення; 2) виявлення й типологізацію труднощів, що виникають у того, хто вивчає англійську мову, при використанні певного мовного матеріалу в розмовному мовленні; 3) розробку системи навчання, що спрямована на розвиток навичок і вмій ідіоматичного розмовного мовлення.

Феномен ідіоматичності мовлення у своєму психолінгвістичному аспекті базується на діяльності загального мовленнєвого механізму, у дослідження якого внесли вагомий внесок такі психологи та психолінгвісти, як В. О. Артьомов, Б. В. Беляєв, Л. С. Виготський, М. І. Жинкін, І. О. Зимня, Л. А. Кісельова, О. М. Леонтьєв, О. О. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, Е. П. Шубін, D. H. Brown, M. Garman, R. H. Hudson та ін. Відомо, що мовленнєва діяльність так чи інакше пов'язана з усіма психічними функціями людини, проте зв'язок мовленнєвої діяльності з мисленням є найважливішим і найскладнішим.

Проблема взаємозалежності мовлення та мислення, а відповідно проблема необхідності вивчення іноземної мови не лише як коду, але як «мислення іноземною мовою», давно привертає увагу дослідників у галузях лінгвістики, психології, психолінгвістики, етнопсихології, соціолінгвістики, лінгвокультурології ще з часів В. Вундта, В. Гумбольдта, Б. Уорфа та Е. Сепіра, викликаючи гострі дискусії. Сучасні наукові дані дозволяють говорити про неможливість ототожнювати комунікацію за допомогою мови з мисленням за допомогою мови, що зумовлюється розбіжностями в походженні, структурі, особливостях розвитку мови й мислення (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, D. H. Brown та інші). Проте слово, заміщуючи й аналізуючи предмет, вводить його в систему складних зв'язків і відношень, тобто є «клітинкою мислення» [7]. Мовленнєві структури, які засвоює дитина, згодом стають основними структурами його мислення [2]. З цього випливає дуже важливий висновок: *мова деякою мірою визначає психіку* (Л. С. Виготський, М. І. Жинкін, А. Р. Лурія, О. О. Леонтьєв, M. Garman та ін.). Результати досліджень із нейропсихології, кібернетики та соціолінгвістики свідчать про існування в корі головного мозку тісно взаємопов'язаних і взаємозалежних систем моделей, у тому числі моделей мови: слова утворюють і визначають поняття, тому різні мови за своєю суттю, за своїм впливом на пізнання та на почуття є в дійсності різними світобаченнями [4; 6; 16; 20 та ін.]. Взаємодія

цих моделей формує так званий «образ світу» – таке відображення у психіці людини предметного світу, що є опосередкованим предметними й когнітивними схемами та зазнає рефлексії (О. О. Леонтьєв, В. М. Телія та ін.). Отже правомірно говорити про існування специфічних національних образів світу – абстрактних моделей, що описують загальні риси в баченні світу різними націями [6]. Ця спільність світобачення виявляється в усіх сферах людської життєдіяльності, включаючи мовленнєву діяльність, мову, і є проявом менталітету нації (термін Ж. Любье, Р. Мандру), а саме когнітивного, або **вербального компонента менталітету нації** [11]. Саме він і слугує психологічною основою феномена ідіоматичності.

Таким чином, *із психолінгвістичної та соціолінгвістичної точки зору ідіоматичність мовлення* – це феномен своєрідності, специфічності вербального компонента менталітету нації, які проявляють себе в національних мовленнєвих тенденціях, схильностях, перевагах.

У галузі лінгвістики ідіоматичність мовлення пов'язується здебільшого з вживанням у ньому так званих «ідіом», під якими розуміють фразеологічні одиниці (В. В. Віноградов, Н. М. Амосова, І. В. Арнольд, В. І. Карабан, О. В. Кунін, В. М. Телія, Р. Н. Попов, В. М. Солнцев, Г. Фаусек, В. І. Школярєнко та ін.). Так, ідіоматичність визначають як властивість мовних одиниць формувати цілісне значення не з суми значень її складників або незалежно від них (О. О. Селіванова).

Традиційно ідіоми (наприклад, *grasp the nettle, blow the gaff*) описують як багатослівні одиниці, семантично непрозорі та структурно фіксовані. Внутрішня організація ідіоматичної конструкції увиразнює: а) семантичні характеристики; б) структурні особливості та невідповідності нормам; в) обмеження або звуження їхньої лексико-граматичної поведінки, яку неможливо пояснити загальними граматичними правилами певної мови. Одночасно, ідіоми: а) це звичайні вислови, що стосуються граматики певної мови; б) виконують специфічні дискурсно-комунікативні функції (А. Ланглотц, Т. Король). Ідіоми – це мовні конструкції, які належать до граматичної системи певного мовного колективу і пройшли крізь соціолінгвістичний процес змін. Тому ідіоматичні конструкції можуть бути описані як комплекс символів зі специфічними формальними, семантичними, прагматичними й соціолінгвістичними характеристиками [12].

Існує також думка, що за своєю природою ідіоматичність є *прагматичною*, оскільки вона обумовлена спрямованістю прагматично важливих одиниць на виконання певного комунікативного наміру (А. Е. Левицький, Л. М. Медведєва, Н. Ю. Медведєва, В. Fraser та ін.).

Деякі дослідники розглядають ідіоматичне слововживання як слововживання, найхарактерніше для носіїв мови у визначеній ситуації спілкування (С. А. Корзіна, Б. А. Лапідус, Е. М. Меднікова, Л. Ю. Невуєва, Л. П. Смелякова та ін.). Англійські й американські дослідники трактують

ідіоматичність (idiomaticity, idiomatic usage, nativelike selection) подібно: «conformity with the usage of a language» [19, с. 252], «using words and phrases in the forms commonly used whether or not these forms appear to be the only logical ones» [22, с. 167].

Аналіз лінгвістичних досліджень свідчить, що в силу різноманітності засобів вираження розумового змісту та виразних функцій семантичної структури різних мов можуть відрізнятися рівнем розвитку понятійного змісту слів, репертуаром реалій, що позначаються словами, особливостями формування граматичних структур. Так, різні мови характеризуються наявністю розчленованих систем просторової локалізації предметів, дій або відношень. Наприклад, в АМ звичайно чітко вказується діюча або зацікавлена особа: «*What a morning we had! I'm sorry I wasn't there to see*» (J. Steinbeck). Німецька мова чітко локалізує дію за допомогою дієслівних префіксів (*hinaufgucken* – «виглядувати звідси вгору»), в українській та російській мовах домінує актуалізація засобу дії (*прийти, приїхати, прилетіти*) [10]. Це складає лінгвістичний аспект ідіоматичності мовлення.

Стає очевидним, що ефективне використання мови спирається як на мовотворчі можливості останньої, так і на здатність автоматично відтворювати у відповідних ситуаціях спілкування готові елементи мови, які зберігаються в мовній свідомості та спеціально призначені для цих ситуацій.

Таким чином, із лінгвістичної точки зору ідіоматичність мовлення є феноменом закріплення в узусі тієї чи іншої мови певних структурно-мовленнєвих зразків, стійких словосполучень, які відображають, відповідно, семантичну матрицю, що зумовлює смислові реакції культурних суб'єктів, та моделювання нацією дійсності за допомогою засобів певної мови, відбиваючи цим особливості національного світосприймання.

Відповідно, *неідіоматичність* – це не відсутність у лексичному запасі студента образних ідіом (прислів'їв, приказок, порівнянь та інших фразеологічних одиниць), а оформлення висловлювань за невластивими іноземній мові структурно-мовленнєвими зразками чи за іншомовними зразками, вже знайомими тим, хто навчається, але такими, що не вживаються в цій ситуації спілкування.

Узагальнення результатів аналізу літератури, присвяченої проблемам ідіоматичності, та вивчення матеріалу англомовних автентичних художніх текстів дають підставу розглядати **ідіоматичність** як психолінгвістичний та лінгвосоціокультурний феномен своєрідності вербального компонента менталітету нації, що ґрунтується на специфічності національного світосприймання й виражається в закріпленні в узусі певної мови прагматичних синкретичних, неподільних мовленнєвих одиниць. Порівн.: 1. *How much is the dress, honey? I'll buy it for you* (ідіоматично). *How expensive is the dress, honey?* (неідіоматично). 2. *I will simply fire the gun down the road, for lack of a better target. Everybody out of the way now* (L. de

Bernier) (ід.). *Hey, guys, I will simply fire the gun down the road, for the absence of a better target* (неід.). 3. *I don't know a thing about business [...]. But I do know about wallpaper* (J. Steinbeck) (ід.). *I know nothing about business, I'm just a housewife* (неід.).

Вважаємо, що з методичної точки зору, одиниці ідіоматичного мовлення можна віднести до змісту лінгвосоціокультурної компетентності. Зокрема, до змісту соціолінгвістичної компетентності як складової останньої [3].

Ідіоматичність пронизує мовленнєву реалізацію всіх шарів національної мови, у тому числі її розмовного різновиду – «розмовного мовлення», що корелює із ситуаціями неформального, невимушеного спілкування [13]. **Розмовне мовлення** трактується як складна динамічна система, що ґрунтується на дихотомії «специфічна розмовна підсистема національної мови та її функціонування», характеризується певною організацією на всіх рівнях мови, специфікою відбору й реалізації мовних засобів залежно від комунікативної ситуації [9]. Розмовне мовлення охоплює літературно-розмовний і побутово-розмовний варіанти реалізації національної літературної мови, входячи при цьому в опозицію не з письмовим мовленням, а з книжним.

Відповідно, **ідіоматичне розмовне мовлення** розглядається нами як мовлення, побудоване за структурно-мовленнєвими зразками, що властиві традиційному узусу розмовного різновиду певної мови та відображають особливості вербального компонента менталітету нації її носіїв.

У межах нашого дослідження неідіоматичним вважається мовлення, побудоване за такими структурно-мовленнєвими зразками, які невластиві мові, що вивчається. Як наслідок, неідіоматичні конструкції (*unidiomatic / odd constructions, foreignisms*) можуть цілком відповідати мовній системі, але не відповідати мовленнєвій нормі й узусу та сприйматися носіями мови як неприродні, незвичайні, недоречні, надмірно стилістично марковані. Сучасне трактування поняття правильності мовлення як стилістичної адекватності, доречності, комунікативної ефективності висловлювання дозволяє вважати неідіоматичне, неадекватне з погляду мовленнєвої норми й узусу мовлення неправильним, навіть якщо воно відповідає системі мови, що вивчається.

Тією чи іншою мірою ідіоматичність визначає сполучуваність багатьох мовленнєвих одиниць, і сучасне англійське розмовне мовлення характеризується значною кількістю подібних стійких мовленнєвих утворень. Для їх позначення використовується широке коло термінів, які досить часто перетинаються або взаємозамінюються (стереотипні вирази, формули мовленнєвого етикету, розмовні формули, готові мовленнєві одиниці, мовленнєві кліше, ситуаційні кліше, прагматичні ідіоми тощо). Крім того, більшість термінів мають відносно вузьку спрямованість, що заважає розумінню природи характеризованих одиниць і їхнього місця у

складі мови. У зв'язку з цим уявляється доцільним називати аналізовані стійкі утворення **ідіоматичними мовленнєвими одиницями (ІМО)**, які розуміємо як мовленнєві одиниці, що відображають особливості вербального компонента менталітету нації носіїв мови, є різними за ступенем стійкості та структурної організації, мають синкретичні прагматичні значення й викликають труднощі при доборі повних еквівалентів в інших мовах. Цей термін указує на ідіоматичність як природу одиниць, що визначаються, а також дозволяє охопити різноманітні мовленнєві явища, які характеризуються ідіоматичністю.

Переходячи до методичного дослідження проблеми труднощів, які виникають при оперуванні ІМО в розмовному мовленні, важливо зазначити, що мовний матеріал як такий не є важким або легким, можна говорити лише про його трудність/легкість для засвоєння. При цьому засвоєння полягає в оволодінні низкою дій та операцій із певним мовним матеріалом у різних видах мовленнєвої діяльності. Слід також розмежовувати поняття «трудність» та «складність» мовного й мовленнєвого матеріалу. Складність – це об'єктивна категорія, яка характеризує склад діяльності, необхідний для вирішення пізнавального завдання незалежно від того, хто саме виконує цю діяльність. Трудність пов'язана з суб'єктивною готовністю кожної окремої людини переборювати об'єктивні перешкоди, складнощі: різні студенти можуть із більшою або меншою трудністю здійснювати діяльність однакового рівня складності [5, с. 40].

Програма підготовки майбутніх викладачів АМ вимагає високого ступеня розвитку культури іншомовного спілкування [8]. За М. О. Фаєною, остання може бути подана у вигляді трьох рівнів. До першого рівня належать пізнавальні процеси; до другого – сукупність лінгвістичних і екстралінгвістичних знань, що є базовими для представників певної мовної спільноти. Сума навичок і вмінь третього рівня забезпечує: 1) відповідність мовлення системі, 2) доречність і стилістичну адекватність мовлення, тобто його відповідність кодифікованим нормам і узусу, характерним для освічених носіїв мови. Розвиток умінь цього рівня потребує подолання інтерференції рідної мови [15].

Подолання інтерференції є об'єктивно складним завданням на всіх ступенях навчання іноземних мов в умовах штучного білінгвізму. Проведене автором дослідження показало, що до зумовлених інтерференцією помилок у мовленнєвій діяльності майбутніх учителів АМ належать, зокрема, помилки, які пов'язані з інтерференцією структурно-мовленнєвих моделей рідної мови під час перекладу та формування й формулювання думки АМ. До таких помилок належать дослівний переклад моделей рідної мови або недоречне вживання іншомовних моделей у ситуаціях, коли одному денотативному та сигніфікативному значенню відповідають різні синтаксичні значення [10]. Помилки цієї групи

можливо частково пояснити незнанням комбінацій мовленнєвих одиниць, типових для узусу носіїв мови (наприклад, *be a cards fiend, be an effective thinker, be dead set about something* тощо). Хоча більшість таких комбінацій не є фразеологізмами та не викликає значних труднощів під час рецепції, усі вони характеризуються певною сталістю, синкретичністю значення та неможливістю бути перекладеними дослівно, тобто віддзеркалюють феномен ідіоматичності мовлення.

Розглядаючи проблему впливу так званого «принципу найменшого зусилля» (А. Мартіне) на мовленнєву поведінку тих, хто вивчає іноземну мову, ми дійшли висновку: дія цього принципу спонукає тих, хто навчається, використовувати насамперед такі іншомовні кодові одиниці, які максимально відповідають системі образів і понять рідної мови. Як наслідок, на етапі формулювання думки й відбору мовних засобів активізується більш розвинений динамічний стереотип рідної мови, що найчастіше приводить до породження неідіоматичного іншомовного мовлення, побудованого за зразком рідної мови [10].

Як відомо, однією з умов успішного здійснення мовленнєвих дій є стійка сформованість навичок користування мовним матеріалом. Раціоналізація процесу становлення навички можлива, зокрема, за рахунок створення типології труднощів, тобто попереднього об'єднання матеріалу в групи за типом труднощів, що виникають перед студентами при використанні якогось мовного матеріалу. З методичної точки зору об'єднання матеріалу в групи за типом труднощів дозволяє створити ефективну систему роботи, при якій подолання труднощів здійснюється максимально економічно, оволодіння легшим навчальним матеріалом займає менше навчального часу, ніж оволодіння важким.

Оскільки з позиції мовленнєвої діяльності трудність є незасвоєною або недостатньо засвоєною операцією, доцільно співвіднести труднощі з операціями, необхідними для користування ІМО в розмовному мовленні.

Подана нижче **типологія труднощів оволодіння ІМО англійського ідіоматичного розмовного мовлення** пов'язана з оволодінням відповідними операціями англійського розмовного мовлення, при цьому номенклатура операцій виявлялася на основі аналізу робіт із психології, психолінгвістики та методики навчання іноземних мов. Указані операції забезпечують сформованість навичок використання ІМО англійського розмовного мовлення та складають базу формування відповідних умінь. У якості ілюстративного мовленнєвого матеріалу використано певний тип ІМО – «ідіоматичні предикативні конструкції англійського розмовного мовлення» у контексті фрагментів англомовних автентичних художніх текстів, відібраних із творів сучасних британських і американських авторів [10]. Кореляція типів труднощів і відповідних операцій із оволодіння ІМО англійського розмовного мовлення наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Кореляція труднощів і операцій із оволодіння ідіоматичними мовленнєвими одиницями англійського розмовного мовлення

Труднощі	Операції
Тип 1. Труднощі формування операцій рецепції ІМО	Група 1. Операції рецепції ІМО
Труднощі в розумінні значення ІМО. Наприклад: <i>be an Oxford man (belong to the Oxford University community, study in Oxford University, graduate from Oxford University, etc.)</i>	Співвіднесення слів, що входять до складу ІПК, з їх оточенням. Співвіднесення структури ІМО зі структурою синонімічних вільних словосполучень
Труднощі в розумінні семантичних і структурних особливостей ІМО порівняно з еквівалентними конятуркціями рідної мови тих, хто навчаються. Наприклад: <i>be a good conversationalist</i> – <i>бути гарним співрозмовником</i> (структура однакова, семантика різна)	Співвіднесення структури ІМО і семантики її складових із аналогічними в рідній мові тих, хто навчаються
Труднощі оцінки комунікативної ситуації (вік, ступінь знайомства, характер стосунків співрозмовників тощо) з метою остаточного визначення адекватності вживання ІМО в контексті. Наприклад: <i>Look, Sis, I'm a lousy dancer and your friend won't be too happy to dance with such a clumsy guy at her first university party</i> (неформальне, невимушене спілкування родичів студентського віку, вживання ІМО – ідіоматичної предикативної конструкції англійського розмовного мовлення – є адекватним)	Співвіднесення ІМО із певною комунікативною ситуацією. Визначення адекватності використання ІМО. Добір ситуацій, у яких ІМО є стилістично адекватним/неадекватним
Тип 2. Труднощі формування операцій підготовки у внутрішньому мовленні та реалізації висловлювання з ІМО	Група 2. Операції підготовки та реалізації висловлювання з ІМО
Труднощі у виборі ІМО як мовленнєвої одиниці, яка є найбільш адекватною в певних комунікативних умовах. Наприклад: <i>I say, Mom, my roommate is a real fresh air fiend / likes fresh air very much, honestly. He always keeps our window open, and I was just doomed to get pneumonia somewhen!</i> (невимушене спілкування родичів, доцільність використання конструкції розмовного мовлення – ІПК <i>be a real fresh air fiend</i>)	Планування висловлювання і вибір ІМО як одиниці, що відповідає комунікативній ситуації
Визначення місця ІМО у висловлюванні. Наприклад: <i>My family are fruit-eaters. We all're perfectly aware of our "foolish extravagance" as Mom's friend calls it and yet we can't help spending fortunes on apples and pears and the sort</i>	Включення обраної ІМО до висловлювання, граматичне і синтаксичне узгодження
Планування та реалізація цілісного висловлювання згідно з комунікативною ситуацією	Планування структури висловлювання із урахуванням комунікативної ситуації, об'єднання мовленнєвих зразків з ІМО у складі висловлювання, реалізація висловлювання в монологічній або діалогічній формі

Розроблена типологія труднощів оперування ІМО англійського розмовного мовлення покликана створити основу системи навчання цього матеріалу майбутніх учителів АМ. У табл. 2 подається приклад кореляції операцій із використання ІМО в розмовному мовленні та характеру підготовчих вправ, призначених для формування цих операцій і подолання відповідних труднощів.

Таблиця 2

Кореляція операцій із використання ідіоматичних мовленнєвих одиниць англійського розмовного мовлення та характеру підготовчих вправ

Операції	Характер підготовчих вправ
<p>Операції рецепції ІМО в контексті: 1) співвіднесення знайомого слова, що входить до складу ІМО, з оточенням, у якому воно набуває нового значення / відтінку; 2) співвіднесення структури ІМО з аналогічними вільними словосполученнями; 3) співвіднесення ІМО з ситуацією спілкування; 4) розуміння комунікативного наміру автора</p>	<p>1) Уточнення відтінку значення ІМО, вибір еквівалента рідною мовою; 2) групування ІМО за певними ознаками; 3) оцінювання доцільності вживання ІМО в певному контексті (фрагменті художнього тексту); вибір ІМО, яка максимально відповідає певній ситуації спілкування; 4) рецепція ІМО та визначення комунікативного наміру автора</p>
<p>Операції підготовки висловлювання, що містить ІМО: 1) вибір потрібної ІМО згідно з ситуацією спілкування, комунікативним наміром того, хто говорить, та суб'єктивно-модальним відтінком запланованого висловлювання; 2) комбінування обраної ІМО з висловлюванням у цілому</p>	<p>1) Вибір ІМО, яка відповідає певній ситуації спілкування, комунікативному наміру та емоційному стану того, хто говорить; парафраз; 2) введення до складу висловлювання ІМО, що змінює / частково змінює / не змінює загальний зміст висловлювання; комбінування висловлювань та ІМО</p>
<p>Операції зовнішнього оформлення висловлювання, що містить ІМО: звукове й інтонаційне оформлення ІМО у складі монологічного висловлювання або діалогу в зовнішньому мовленні</p>	<p>Аналіз та імітація пар ІМО, які корелюють за певними ознаками (фонетичними, семантичними, структурними); об'єднання мовленнєвих зразків і ІМО; «кероване» висловлювання/діалог із використанням опор і без опор</p>

Динаміка оволодіння мовним матеріалом виявляється в послідовному збільшенні здійснюваних операцій відповідно до поданої вище типології: від операцій, пов'язаних із рецепцією ІМО в контексті (наприклад, у фрагментах художніх текстів), підготовкою та породженням відповідної реакції, до операцій, що мають місце при підготовці й реалізації ініціюючого висловлювання. Це досягається завдяки послідовному включенню раніше згорнутих операцій до складніших дій із цим матеріалом. При цьому робота щодо оволодіння ІМО англійського розмовного мовлення як матеріалом

лінгвосоціокультурної компетентності має проводитися з опорою на критичне мислення студентів [1].

Висновки. Отже, виконання майбутніми вчителями АМ вимог програми щодо забезпечення комунікативної адекватності їх мовлення потребує розуміння складності та глибини феномену ідіоматичності мовлення та цілеспрямованого навчання ідіоматичного мовлення, зокрема англійського ідіоматичного розмовного мовлення. Таке навчання має базуватися на використанні системи вправ, розробленої на базі типології специфічних труднощів навчання ІМО англійського розмовного мовлення.

Перспективи подальших наукових розвідок. У статті були порушені лише окремі аспекти проблеми навчання ідіоматичного мовлення майбутніх учителів англійської мови. Ще очікують подальших теоретичних досліджень та розробки практичних рекомендацій ті специфічні компоненти мовлення, які надають йому автентичності, ідіоматичності, оптимально наближають до мовлення носіїв мови, дозволяють людині, що говорить, ефективно й адекватно виразити свої комунікативні наміри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безвін, Ю. Г. (2015). Психолого-педагогічні передумови формування соціокультурної компетентності у майбутніх викладачів англійської мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (54), 3–10 (Bezvin, Yu. H. (2015). The psychological-pedagogical preconditions of forming sociocultural competence of the future university English teachers. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 10 (54), 3–10).
2. Выготский, Л. С. (2008). *Педагогическая психология*. М.: АСТ, Астрель, Хранитель (Vyhotskii, L. S. *Pedagogical psychology*. Moscow: AST, Astrel, Khranitel).
3. Дука, М. В. (2015). Поняття лінгвосоціокультурна компетентність та аналіз методів її формування в педагогічній теорії і практиці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 7 (51), 39–48 (Duka, M. V. (2016). The notion of “linguosociocultural competence” and the analysis of the methods of its forming in the theory and practice of pedagogy. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 7 (51), 39–48).
4. Залевская, А. А. (2016). *Введение в теорию учебного двуязычия*. Тверь: Твер. гос. ун-т (Zalevskaia, A. A. (2016). *Introduction into learning bilingualism theory*. Tver, Tver State Un-ty).
5. Корзина, С. А. (1991). *Французский язык. Речевые клише в диалогической речи*. М.: Высш. шк. (Korzina, S. A. (1991). *The French language. Speech clichés in a dialogical speech*. Moscow: Higher school).
6. Леонтьев, А. А. (1999). *Основы психолингвистики*. М.: Смысл (Leontiev, A. A. (1999). *Basics of psycholinguistics*. Moscow: Smysl).
7. Лурья, А. Р. (1998). *Язык и сознание*. Ростов н/Д.: Феникс (Luriiia, A. R. (1998). *Language and consciousness*. Rostov-upon-Don: Fenix).
8. Николаева, С. Ю. (2016). Міжкультурна іншомовна освіта в Україні: ключові проблеми. *Іноземні мови*, 2, 3–9 (Nikolaieva, S. U. (2016). Intercultural foreign language education in Ukraine: key problems. *Foreign languages*, 2, 3–9).

9. Орлов, Г. А. (1991). *Современная английская речь*. М.: Высш. шк. (Orlov, H. A. (1991). *Modern English speech*. Moscow: Higher school).
10. Подосинникова, Г. І. (2002). *Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів* (автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ (Podosynnikova, H. I. (2002). *Teaching linguistic students idiomatic predicative constructions of English educated colloquial speech using authentic literary texts* (PhD thesis abstract). Kyiv).
11. Савицька, О. В., Співак, Л. М. (2011). *Етнопсихологія*. К.: Каравела (Savytzka, O. V., Spivak, L. M. (2011). *Ethnopsychology*. Kyiv: Caravella).
12. Секрет, І. В., Дуброва, В. Є. (2013). *Проблеми дослідження ідіоматики англомовного науково-технічного дискурсу*. Режим доступу: http://confcontact.com/2013_04_17/27_Sekret.htm (Sekret, I. V., Dubrova V. E. (2013). *Problems of studying idiomaticity of the English scientific and technical discourse*. Retrieved from: http://confcontact.com/2013_04_17/27_Sekret.htm).
13. Селіванова, О. О. (2013). *Методологічні проблеми дослідження діалогу*. *Одеський лінгвістичний вісник*, 1, 144–158. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2013_1_16. (Selivanova, O. O. (2013). *Methodological problems of discourse research*. *Odessa linguistic messenger*, 1, 144–158).
14. Терехова, Е. В. (2012). *Статус и функционирование рекуррентных конструкций в политическом дискурсе современного английского языка* (дис. ... докт. филол. наук: 10.02.04). Москва (Terekhova, E. V. (2012). *The status and functioning of recurrent constructions in the political discourse of the modern English language* (DSc thesis). Moscow).
15. Фаенова, М. О. (1991). *Обучение культуре общения на английском языке*. М.: Высшая школа (Faienova, M. O. (1991) *Teaching English speech culture*. Moscow: Higher school).
16. Brown, D. H. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. Fifth Edition. NY: Pearson Education.
17. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters LTD.
18. Garman, M. (1990). *Psycholinguistics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
19. Fernando, Ch. (1996). *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford Univ. Press.
20. Hudson, R. A. (1996). *Sociolinguistics*. Oxford: Oxford Univ. Press.
21. Maclin, A. (2004). *Reference Guide to Grammar: A Handbook of English as a Second Language*. Washington: USIA.
22. Pawley, A., Syder, F. H. (1983). Two puzzles for linguistic theory: nativelike selection and nativelike fluency. In J. C. Richards, R. W. Schmidt (Eds.). *Languages and Communication*, (pp. 191–226). London, New York: Longman.

РЕЗЮМЕ

Подосинникова Анна. Методическая типология трудностей обучения идиоматичной разговорной речи будущих учителей английского языка.

Статья посвящена проблеме обучения идиоматичной разговорной речи будущих учителей английского языка. Проанализировано современное состояние обучения идиоматичной разговорной речи будущих учителей английского языка. Дано определение понятия идиоматичности речи как психолингвистического и лингвосоциокультурного феномена, который отображает вербальный компонент менталитета нации носителей языка. Введен термин «идиоматичная речевая единица». Предложена методическая типология трудностей обучения идиоматичной разговорной речи будущих учителей английского языка.

Представлена кореляція труднощів і операцій оволодіння ідиоматичними речевими одиницями англійської розмовної мови.

Ключевые слова: *идиоматичность речи, менталитет нации, идиоматичная речевая единица, англійська розмовна мова, труднощі навчання ідиоматичної мови, методическа типологія труднощів, операції оволодіння ідиоматичними речевими одиницями, кореляція труднощів і операцій оволодіння ідиоматичними речевими одиницями англійської розмовної мови.*

SUMMARY

Podosynnikova Hanna. The methodological typology of difficulties of teaching idiomatic constructions of English educated colloquial speech to future English teachers.

The article deals with the problem of teaching idiomatic English educated colloquial speech to future English teachers. The modern state of teaching idiomatic English educated colloquial speech to future English teachers is analyzed and the reasons of problems identified are considered.

The essence of the notion of “speech idiomaticity” as a complex psycholinguistic and linguosociocultural phenomenon is investigated. The speech idiomaticity is claimed to be a complex phenomenon that is not restricted to the sphere of phraseology. Having studied speech idiomaticity in psycholinguistic and linguistic perspectives, the author defines as a psycholinguistic and linguosociocultural phenomenon of originality of the worldview and verbal component of a nation’s mentality that reveals itself in fixing in the usage of a certain language of syncretic units that differ in degree of stability and are specific to the speech community in structural, semantic, usage aspects and are difficult to give full equivalents from a learner’s native language. The meaning of the term “idiomatic speech” is defined being viewed through the perspective of the speech idiomaticity phenomenon and is associated with using words and phrases in the forms commonly used whether or not these forms appear to be the only logical ones. Accordingly, unidiomatic speech is treated not as the speech that lacks phraseological units, but as such characterized with non-conformity with the usage of a language.

The necessity of teaching idiomatic speech constructions as an element of linguosociocultural competence of the future English teachers is proved.

The notion of idiomatic educated colloquial speech is introduced with the latter being defined as the speech that is constructed with the help of patterns that are specific for the traditional usage of a certain language and that reflects the peculiarities of the verbal component of mentality of its native speakers.

The researcher introduces and defines the term “idiomatic speech units” which are speech units that reflect originality of the worldview and verbal component of mentality of a nation, differ in degree of stability and are specific to the speech community in structural, semantic, usage aspects and are difficult to give full equivalents from a learner’s native language. The psycholinguistic difficulties of mastering English idiomatic speech are considered. As a result, the author suggests the methodological typology of difficulties of teaching idiomatic constructions of English educated colloquial speech to future English teachers. The correlation of difficulties of teaching idiomatic constructions of English educated colloquial speech and the appropriate speech operations is presented.

Key words: *idiomatic speech, mentality of the nation, idiomatic speech unit, English colloquial speech, idiomatic speech learning difficulties, methodological typology of difficulties, operations of mastering idiomatic speech units, correlation of difficulties and operations of mastering idiomatic speech units of English colloquial speech.*